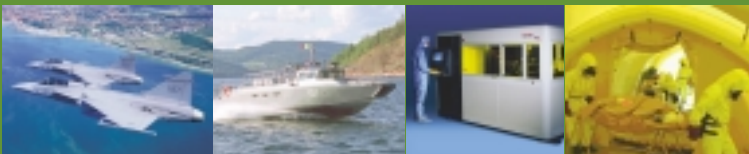

inspektionen för
strategiska produkter (isp)

ISP 2001/2002

ISP 2001/2002

Denna skrift beskriver verksamheten vid Inspektionen för strategiska produkter (ISP) under år 2001.

Information finns även på ISP:s webbplats – www.isp.se – där lagar, förordningar och riktlinjer återfinns.

FOTO: CATHARINA BLESERT

Jag tillträdde som generaldirektör och chef för ISP den 1 september 2001. Under sommaren hade regeringen beslutat att avskaffa den gamla titeln för ISP-chefen, krigsmaterielinspektör. Denna förändring avspeglar det faktum att ISP, vid sidan av sin traditionella roll som tillståndsgivande myndighet avseende krigsmateriel, fått allt bredare uppgifter och nu i ökande utsträckning ägnar sig åt exportkontroll avseende s.k. produkter med dubbla användningsområden (PDA), d.v.s. produkter som kan användas både civilt och militärt, samt åt sin uppgift som nationell myndighet för konventionen om förbud mot kemiska vapen.

Första hälften av 2001 kom i hög grad att präglas av Sveriges ordförandeskap i EU. ISP bidrog aktivt till olika arbetsgrupper i Bryssel inom såväl krigsmateriel som produkter med dubbla användningsområden. Trenden mot ökad internationalisering inom försvarsmaterielområdet var fortsatt stark och ISP deltog i genomförandet av det ramavtal om ökat industrisamarbete som ingåtts av de länder som är ledande inom europeisk försvarsindustri, däribland Sverige. Efter terroristattackerna mot USA den 11 september har arbetet på att förhindra att produkter med dubbel användning hamnar i orätta händer kommit i fokus, liksom vikten av ökad beredskap vad gäller att hantera hot av kemiska- och biologiska stridsmedel.

ISP strävar efter en fortsatt hög servicenivå i kontakterna med företag, myndigheter, allmänhet och media. Arbetet på att förenkla och effektivisera handläggningen fortsätter.

Lars-Hjalmar Wide
Generaldirektör

1. Inspektionen för strategiska produkter – ISP

ISP tillkom genom riksdagsbeslut och började verka från första februari 1996. ISP övertog de arbetsuppgifter som tidigare vilat på Krigsmaterielinspektionen och enheten för strategisk exportkontroll inom Utrikesdepartementets handelsavdelning. Verksamheten vilar på tre legala grunder: Lagen om krigsmateriel, lagen om produkter med dubbel användning och FN:s Konvention om förbud mot kemiska vapen.

ISP är ett enrådgighetsverk. Myndighetschefen, generaldirektören, fattar således själv beslut, men kan överlämna ärenden av principiell betydelse eller av särskild vikt till regeringen, som har det yttersta ansvaret.

Syftet med att skapa ISP var att regeringen skulle slippa ett stort antal rutinbeslut. Så har också skett, endast ett fåtal ärenden har lämnats över. En orsak till detta är att det, särskilt vad avser krigsmateriel, har skapats en fast praxis baserad på utförliga riktlinjer. En annan viktig faktor är att ISP har ett rådgivande organ, Exportkontrollrådet, som består av representanter från samtliga riksdagspartier. Rådet ger ISP värdefullt stöd i att uttolka riktlinjerna i konkreta fall. Rådet, som har insyn i väsentliga delar av inspektionens verksamhet, bidrar också till större öppenhet genom parlamentarisk insyn och förankring.

På ISP arbetar 19 personer. De representerar en kompetens inom områdena administration, juridik, försvarsmakt, statskunskap, teknik. ISP:s budget uppgår till c:a 20 miljoner kr.

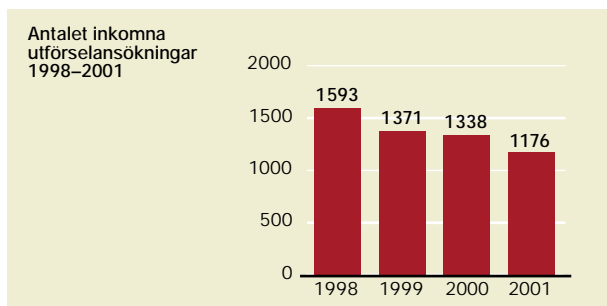

FOTO: CATHARINA BIESERT

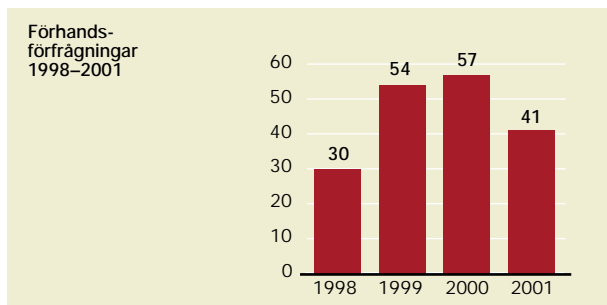
Stående från vänster: Inger Åseborn, Ann-Katrin Öhrn, Stefan Karlberg, Ulla Jagerstål, Lennart Wesshagen, Christina Hedman, Annmari Lau Eriksson, Thomas Tjäder, Anders Almroth, Håkan Rooth, Magnus Danielsson, Yvonne Eck och Christer Ljungqvist. Sittande från vänster: Lars-Hjalmar Wide, Christina Moquist Petersson, Stefan Hanson, Ulrika Jansson och Egon Svensson.

2. Krigsmateriel

Lagen om krigsmateriel är en förbudslag. Det är förbjudet att tillverka, handla med, exportera produkter och samarbeta med utländska företag utan tillstånd. ISP:s kärnverksamhet är att pröva och därmed avslå eller godkänna ansökningar om utförelse, tillverkning, tillhandahållande och samarbeten med utlandet. Ett mått på verksamheten är antalet licenser för export som utfärdas. Grundläggande är emellertid att avgöra om en produkt är krigsmateriel eller ej. Utöver nuvarande förteckning över krigsmateriel som har varit i kraft sedan 1993 kommer det in ett antal skriftliga förfrågningar angående klassificering – 34 stycken under 2001.

Det är ovanligt att utförelselicenser inte godkänns. Anledningen är att systemet är uppbyggt för att undvika detta. Företagen kan på ett tidigt stadium be att få ett förhandsbesked om det är troligt att export kan beviljas. Sådana besked kan företagen även få muntligt vid de regelbundna möten på ISP där deras marknadsföring diskuteras. Dessa muntliga besked registreras ej. Skriftliga förfrågningar har uppgått till följande:

Nedanstående diagram visar hur värdet av beviljade utförelsetillstånd utvecklats sedan 1996. Den totala summan är uppdelad på KS (Krigsmateriel för strid) och ÖK (Övrig krigsmateriel). Ett antal stora affärer med leverans de kommande åren, exempelvis stridsfordon till Schweiz eller JAS Gripen till Sydafrika kommer att innebära mycket stora svängningar

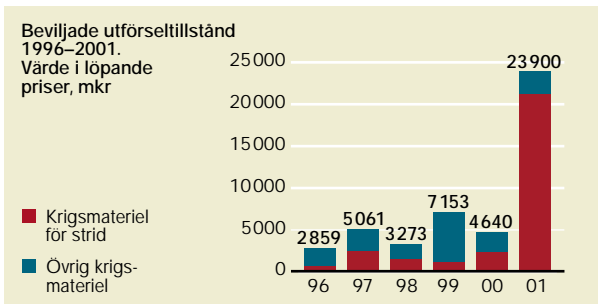

FOTO: PETER LIANDER

Gripen-formation över Visby, Gotland.

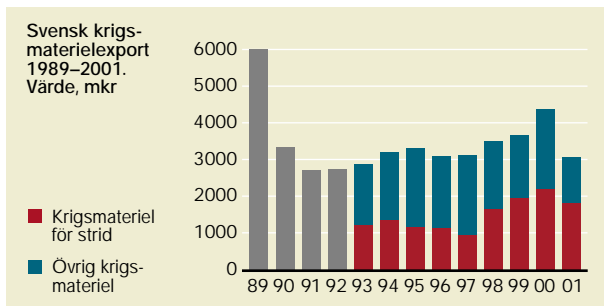
mellan åren, såväl vad avser värdet av beviljade utförelsetillstånd som faktisk utförelse. Detta beror på att den totala krigsmaterielexporten är liten i relation till enstaka stora affärer. De två nämnda affärerna utgör exempelvis hela den stora ökningen för beviljade utförelsetillstånd under 2001.

Det är dock viktigt att skilja på utförelsetillstånd och faktisk utförelse. Företagen ansöker om utförelsetillstånd när de slutit kontrakt. Tillstånden kan avse ett helt projekt. Men leveranserna, dvs. den faktiska utförelsen, kan ske över ett antal år och ofta inte alls under det år då kontraktet undertecknades. ISP redovisar både värdet av utförelsetillstånden och de faktiska leveranserna, eftersom de mä-

Beviljade utförelsetillstånd 1996-2001.
Förändring i procent jämfört med tidigare år.

År	Totalt	Krigsmateriel för strid	Övrig krigsmateriel
1996	-56,3	-67,1	-51,5
1997	+77,0	+274,8	+17,4
1998	-35,3	-41,6	-29,3
1999	+118,5	-25,3	+232,8
2000	-35,1	+118,9	-62,6
2001	+415	+796	+18

ter olika saker. Tillstånden utvisar företagens framgångar på marknaden och verksamheten vid ISP; utförseln levererad och fakturerad materiel.

Faktisk utförsel (export) visar inte samma svängningar. En topp uppnåddes under några år på 1980-talet med Bofors export av haubitssystem till Indien. Därefter har exporten legat kring 3 miljarder kr med något högre siffror 1998, 1999 och 2000. Värdet av den faktiska svenska exporten av krigsmateriel 2001 var 30 % lägre än föregående år, 3 060 miljarder kr.

Svensk krigsmaterielexport 1989–2001.
Förändring i procent jämfört med tidigare år.

År	Totalt	Krigsmateriel för strid	Övrig krigsmateriel
1989	-2,4		
1990	-44,6		
1991	-18,7		
1992	+1,8		
1993	+4,0		
1994	+11,1	+10,8	+11,4
1995	+4,1	-14,8	+18,0
1996	-6,8	-1,0	-9,9
1997	+0,5	-17,3	+10,8
1998	+13,3	+77,0	-14,3
1999	+4,0	+17,6	-8,2
2000	+19,6	+12,0	+28,4
2001	-30	-43	-17

Före 1993 omfattade definitionen av krigsmateriel färre produkter varför jämförelser inte kan göras.

ISP:s verksamhet har under 2001 fortsatt präglats av internationaliseringen av den svenska försvarsindustrin. En återkommande fråga när svenska företag samarbetar med utländska är vilka regler som ska gälla vid export till tredjeland. Det förefaller idag alltmer troligt att ett alternativ kommer att bli verklighet där länderlistor över godkända destinationer kommer att förhandlas fram mellan samarbetsländerna.

När export av en viss produkt till ett visst land har godkänts och avtal har skrivits, innebär det att följdleveranser av främst olika reservdelar aktualiseras. Enligt gällande riktlinjer bör sådana också godkännas. Om inte köparen fick köpa reservdelar skulle försäljningen ofta sannolikt inte ske alls. Därför är frågan om följdleveranser en viktig fråga om Sverige vill kunna verka på marknaden för krigsmateriel.

Under 2001 mottog 57 länder i världen leveranser av svensk krigsmateriel. Det var 52 länder 2000. Största mottagarland var USA följt av Norge, Danmark och Tyskland. 53 % av exporten gick till Europa och 17 % till Nordamerika följt av Sydostasien med 10 % och Sydamerika med 9 %.

Sedan 1998 har sex europeiska länder förhandlat om olika slags åtgärder som kan underlätta för försvarsindustrin att samarbeta. Frankrike, Storbritannien, Tyskland, Italien, Spanien och Sverige har diskuterat mer enhetliga exportregler, leveranstrygghet, forskning och teknologi m.m. Inom denna ram har preliminärt bestämts att framtida gränsöverskridande samarbete mellan företag ska baseras på

FOTO: LENNART BORG

Stridsbåt 90 från Dockstavarvet AB.

mellanstatliga överenskommelser om länderlistor. Transfereringar mellan de deltagande länderna ska underlättas så mycket som möjligt. I juli 2000 undertecknade länderna ett ramavtal, det s.k. Framework Agreement, rörande dessa åtgärder för att underlätta omstruktureringen och driften av den europeiska försvarsindustrin. Under 2001 och 2002 har arbetet fortsatt i sex olika arbetsgrupper. På exportkontrollsidan har utarbetats principer för hur en projektlicens skall se ut samt principer för konsultationsmekanismer som en följd av industrins förfrågningar om tänkbara exportdestinationer i de olika samarbetsprojekten.

3. Produkter med dubbla användningsområden

Regelverket om produkter med dubbla användningsområden täcker ett stort område, från nukleära ämnen till kvalificerade verktygsmaskiner. Vad som kännetecknar av dessa produkter är att de används för helt legitima civila ändamål men också kan utnyttjas på sätt som Sverige vill undvika. Därför kallas de för produkter med dubbla användningsområden, men oftast används den engelska benämningen dual-use-produkter.

Från den 28 september 2000 gäller på exportkontrollområdet rådets förordning (EG) nr 1334/2000 av den 22 juni 2000 om upprättande av en gemenskapsordning för kontroll av export av produkter och teknik med dubbla användningsområden. Till förordningen finns en bilaga som upptar de produkter som kräver exporttillstånd.

Förordningen har följts upp nationellt med lagen (2000:1064) och förordningen (2000:1217) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd. Med tekniskt bistånd avses t.ex. konsulttjänster som följaktligen är under exportkontroll. Tekniskt bistånd till kemiska, biologiska eller nukleära vapenprogram samt missilprogram är enligt lagen förbjudet.

Genom rådsförordningen har införts ett gemenskapens generella exporttillstånd (EU 001). Detta medför att handeln med produkter med dubbla användningsområden i stort sett är lika fri som handeln inom EU vad gäller de tio länder som tillståndet omfattar. Detta tillstånd behöver inte exportören ansöka om utan exportören behöver endast i sin tulldeklaration åberopa tillstånd EU001. Detta generella exporttillstånd har förenklat exportkontrollen för många exportörer.

Införandet av fri handel (med ett undantag) för kryptografiska produkter inom EU jämte den omständigheten att dessa produkter omfattas av gemenskapens generella exporttillstånd EU 001 har medfört stora förenklningar för de förhållandevis många svenska företag som är verksamma inom detta område.

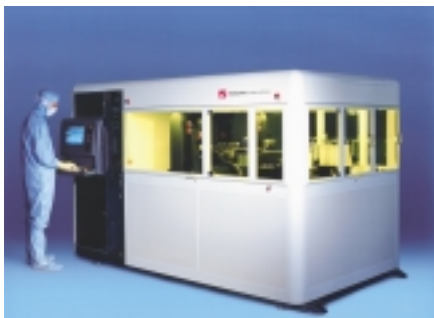

FOTO: OSTEN MATSSON

Omega6000 laserritare för framställning av fotomasker till halvledare från Micronic Laser Systems AB.

En annan konsekvens av förordningen är att alla EU-länder nu använder samma blankett för exporttillstånden vilket underlättar när exporten sker från annat land än det där exportören har sin verksamhet.

Utöver gemenskapens generella exporttillstånd EU 001 har Sverige ett s.k. öppet nationellt generellt tillstånd. Det avser utförsel av vissa produkter för eller efter reparation eller för eller efter demonstration. Tillståndet innebär att företagen inte behöver ansöka om utförseltillstånd utan exportören behöver till tullen endast åberopa det ”öppna” tillståndet.

Vid beslut om beviljande av exporttillstånd skall medlemsstat inom EU bl.a. beakta de förpliktelser och åtaganden landet accepterat i de internationella exportkontrollarrangemangen.

ISP:s bedömningar baseras i första hand på informationer som utbytes i olika internationella organ: Nuclear Suppliers Group (kärnvapen och teknologi för kärnvapen), Australia Group (biologiska och kemiska vapen och utrustning som kan användas för att framställa sådana), Missile Technology Control Regime (kontroll av utrustning och teknologi kopplat till missiler) och Wassenaar Arrangement on export control of military equipment and dual-use goods and technologies (utrustning och teknologi för framställning av konventionella vapen).

ISP har i dessa frågor ett nära samarbete med andra myndigheter som har egna informationskanaler: SÄPO, Militära underrättelsetjänsten MUST samt Tullverket. ISP baserar besluten också på samtal med berörda svenska företag. De är nästan utan undantag lika intresserade som ISP av att inte medverka till upprustning. Vidare måste ISPs bedömningar grundas på en analys om användningen förefaller rimlig samt att säkerställa vem som är slutmottagare eftersom verksamhet som mellanhand kan vara mycket lönsam och att det förekommer bulvarer och bulvanföretag. ISP gör en noggrann prövning av alla indikationer på felaktig användning av produkten innan exportförbud meddelas. ISP diskuterar frågan med berört företag innan ett sådant beslut fattas.

Förhandsbesked för produkter med dubbla användningsområden är något som inte är reglerat i lagstiftningen men som ändå tillämpas, då det är av stort värde för företagen att få en uppfattning om möjligheterna att genomföra en ”risklandsaffär” innan offertarbetet m.m. påbörjas. Förhandsbesked lämnas av inspektionen. Under 2001 har 25 förhandsbesked lämnats, vilket är mer än en fördubbling jämfört med föregående år.

Den försöksverksamhet som genomförts under 1998 och 1999 med ett företag, där tillstånd hanterades elektroniskt, medförde att regeringen uppdrog åt ISP att utreda möjligheterna att erbjuda alla intresserade företag en säker elektronisk kommunikation, inklusive tillståndshantering, med ISP. Utredningen lämnades till regeringen i juni 1999. Under år 2000 togs offertunderlag fram och offerter

togs in. Hösten 2001 lades en beställning på ett säkert elektroniskt kommunikationssystem. Detta tas i provdrift under sommaren 2002 för att vara i full drift till hösten. Detta system innebär också att tillstånden kommer att föras över till Tullverkets dator elektroniskt.

Antalet utförelseärenden uppgick till cirka 250 under 2001. Detta är en liten ökning jämfört med 2000. Flertalet utförelseärenden är relativt enkla, men i några fall måste en djupare beredning äga rum. Detta gäller exempelvis leveranser till militär kund av produkter med dubbla användningsområden. Enligt rådsförordningen ska sådana tillståndsansökningar bedömas enligt de åtta kriterier som finns i EU:s Uppförandekod för export av krigsmateriel. Det är i dessa fall naturligt och enkelt för ISP att granska hur en prövning enligt lagen om krigsmateriel skulle ha utfallit.

Den ökade globaliseringen kräver ökat internationellt samarbete för att utveckla kompetensen och för att öka harmoniseringen. Inom ramen för EU finns, utöver arbetsgruppen som arbetar med förordningen, en grupp där tillståndsfrågor och tillämpningen av förordningen diskuteras. Syftet med denna arbetsgrupp är att öka harmoniseringen av exportkontrollen inom EU.

4. CWC – FN:s konvention om förbud mot kemiska vapen

ISP är nationell myndighet för CWC. Detta innebär att inspektionen håller samman de aktiviteter som Sverige vidtar för att genomföra konventionen nationellt. ISP är också kontaktpunkt för den organisation som verkställer konventionen och för andra medlemsstater. Organisationen (OPCW) har sitt säte i Haag.

CWC förbjuder utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen och innehav av produktionsanläggningar för sådana vapen. Det övergripande målet är att alla vapen och produktionsanläggningar skall förstöras före år 2007 med möjlighet till förlängning till 2012. Konventionen övervakar också att kemikalier bara används för ändamål som inte är förbjudna enligt CWC.

Konventionen innehåller kemikalielistor som styr vilken kontroll som är knuten till en viss kemikalie. Kontrollen består av deklARATIONER, inspektioner och kontroll av export till stater som inte är medlemmar i konventionen. Deklarationerna avges av vissa fabriksanläggningar och forskningsinstitut och omfattar verksamheten under det gångna året liksom planerad verksamhet för kommande år. Verksamheter som deklarerats är skiftande men omfattar generellt produktion, bered-

ning, förbrukning, import och export. År 2001 deklarerade 112 svenska företag till ISP som sammanställde och vidarebefordrade deklARATIONERNA till OPCW. 39 anläggningar deklarerades till OPCW.

OPCW genomför inspektioner av kemisk industri och av institut som producerar kemiska vapen för skyddsändamål. Totalförsvarets forskningsinstitut producerar, vid sin avdelning i Umeå, mycket små mängder kemiska vapen för att utveckla skydd mot kemiska vapen. Detta laboratorium inspekteras regelbundet av organisationen. Dessutom omfattas för närvarande 31 fabriksanläggningar av inspektioner.

Enligt Konventionen skall varje medlemsstat deklarerar vilken sorts humanitär hjälp landet kan erbjuda om kemiska vapen används mot ett annat medlemsland. Sverige är aktivt på detta området och har deklarerat bistånd i form av personal och utrustning för räddningsinsatser. Sverige ger för närvarande också OPCW stöd genom att en person från Räddningsverket ställs till Organisationen för fogande för att utarbeta regler för samordning av bistånd från olika medlemsländer.

Sveriges erbjudande om bistånd genomförs av Räddningsverket, som har bildat s.k. Chemical Support Team bestående av personal och utrustning för insats i annat medlemsland. Sverige erbjuder också årlig utbildning i skydd och räddning till medlemsstater.

FOTO: PER-ÅKE KRISTENSSON, SRV

”Chemical Support Team” under övning.

**inspektionen för
strategiska produkter (isp)**

Klarabergsviadukten 90, Box 70252, 107 22 Stockholm
Tel 08-406 31 00 (telefonid: 8.30–12.00, 13.00–16.30)
www.isp.se isp@isp.se